



فاطمه سفیدکن، استاد پژوهش، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران.
پست الکترونیک: sefidkon@rifr-ac.ir

ضرورت اجباری شدن استاندارد برای عرقیات گیاهی

خوشبختانه در چند سال اخیر با همکاری ستاد توسعه علوم و فناوری گیاهان دارویی و طب سنتی، شبکه ملی پژوهش و فناوری گیاهان دارویی و سازمان ملی استاندارد، توسط پژوهشگرانی از مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی مختلف به ویژه پژوهشگران بخش تحقیقات گیاهان دارویی مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، تدوین استاندارد فرآورده‌های گیاهان دارویی از جمله عرقیات گیاهی در دستور کار قرار گرفت.

در حال حاضر برای تعدادی از عرقیات گیاهی مثل بادرنجبویه، آویشن، بیدمشک، شوید و کاکوتی کوهی، استاندارد مدون وجود دارد (<https://stan-dard.inso.gov.ir>) و تصویب نهایی و انتشار برخی دیگر مثل گلاب، عرق نعناقلقلی، کاسنی، بهارنارنج، رازیانه و زنیان در حال انجام است که اقدام مهم ارزشمندی به شمار می‌رود. تدوین استاندارد عرقیات دیگری مثل شاه‌تره و خارشتر هم در دست اجراست که نبود اسانس یا ترکیبات معطر قابل استخراج در دمای تقطیر در این گیاهان، موضوع تدوین استاندارد را برای آنها با کمی ابهام مواجه کرده است، البته که اجرای تحقیقات مورد نیاز برای تدوین استاندارد، خودبه‌خود موضوع را روشن خواهد کرد.

به‌هر حال، با توجه به مصرف گسترده عرقیات توسط مردم، روند تدوین، تصویب و انتشار استاندارد برای عرقیات مورد استفاده مردم باید با شتاب بسیار بیشتری دنبال شود. نکته بسیار مهم تر اینکه، رعایت این استانداردها باید از حالت تشویقی خارج و اجباری شود. همچنین، به عرقیاتی که نباید تولید و مصرف شوند، اجازه ورود به بازار داده نشود. بررسی‌های انجام شده روی عرقیاتی که برای آنها استاندارد تدوین شده است، نشان می‌دهد، برخی از عرقیات موجود در بازار بسیار رقیق و فاقد مقادیر لازم از اسانس و مواد مؤثره هستند. برخی نیز حاوی میزان بالا و غیرمجاز از عناصر سنگین، یا مقدار غیرمجاز متانول و اتانول هستند که نشان‌دهنده استفاده از گیاه یا اندام گیاهی نامناسب است.

منابع سفیدکن، ف.، ۱۴۰۰. تولید عرقیات گیاهی استاندارد، ضرورت روز گیاهان دارویی کشور. طبیعت ایران، ۳۶(۳): ۱۴۳.

پورتال سازمان ملی استاندارد، <https://standard.inso.gov.ir>

پیش‌ازاین درمورد تولید عرقیات گیاهی استاندارد، به‌عنوان یکی از ضروریات روز کشور، در یکی از ستون‌های همین نشریه، مطلبی نوشته بودم (سفیدکن، ۱۴۰۰). در آن ستون به سه نکته مهم که باید در تولید عرقیات گیاهی مورد توجه ویژه قرار گیرند، اشاره کردم که به‌طور خلاصه عبارتند از:

۱- تهیه عرقیات از گیاهان سالم، تازه و با کیفیت و بدون هر گونه آلودگی میکروبی

۲- انتخاب گیاهان حاوی ترکیبات اسانسی برای عرق‌گیری، که در شرایط تقطیر (دمای جوش آب) مواد مؤثره آنها قابل استخراج و حل شدن در آب است و این ترکیبات حاوی هیچ ترکیب غیرمطلوب و مضر نیستند و خاتمه دادن به این باور غلط که از هر گیاه دارویی می‌توان عرق تهیه کرد.

۳- استاندارد بودن عرقیات تولید شده و انطباق مشخصات فیزیکوشیمیایی آن مثل pH، عدد اسیدی، عدد استری، میزان اسانس موجود در آن، نوع و درصد ترکیبات حل شده در عرق، میزان احتمالی عناصر سنگین، یا باقی‌مانده سموم گیاهی موجود در آن با استانداردهای ملی یا بین‌المللی.

استفاده از عرقیات گیاهی از دیرباز در ایران مرسوم بوده است. عطر و بوی مطبوع، خواص دارویی و به باور بسیاری از مردم بی‌ضرر بودن این عرقیات از دلایل استقبال گسترده مردم از آنهاست. علاوه بر ایران، مردم برخی کشورهای دیگر به ویژه کشورهای عربی نیز از عرقیات تولیدی ایران به‌صورت خوراکی و برخی کشورهای اروپایی در مصارف آرایشی و بهداشتی استفاده می‌کنند. همچنین صرفه اقتصادی و در دسترس بودن تجهیزات مورد نیاز برای تولید عرقیات گیاهی باعث شده است، افراد زیادی به تولید سنتی و صنعتی عرقیات گیاهی روی آورند.

به‌دلیل استفاده وسیع مردم از عرقیات گیاهی، سلامت این محصولات و استاندارد بودن آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. شاید تا یک سال پیش مهم‌ترین دلیل برای اجباری کردن رعایت استاندارد برای عرقیات گیاهی، نبود استاندارد تدوین شده برای آنها بود. با توجه به اینکه هیچ کشور دیگری به اندازه ایران، عرقیات گیاهی را تولید یا مصرف نمی‌کند، تقریباً هیچ استاندارد بین‌المللی برای عرقیات گیاهی وجود نداشت، تدوین استاندارد ملی نیز، وظیفه مهم نهادهای مسئول در ایران مثل سازمان ملی استاندارد است.

به‌دلیل استفاده وسیع مردم از عرقیات گیاهی، سلامت این محصولات و استاندارد بودن آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. شاید تا یک سال پیش مهم‌ترین دلیل برای اجباری کردن رعایت استاندارد برای عرقیات گیاهی، نبود استاندارد تدوین شده برای آنها بود. با توجه به اینکه هیچ کشور دیگری به اندازه ایران، عرقیات گیاهی را تولید یا مصرف نمی‌کند، تقریباً هیچ استاندارد بین‌المللی برای عرقیات گیاهی وجود نداشت، تدوین استاندارد ملی نیز، وظیفه مهم نهادهای مسئول در ایران مثل سازمان ملی استاندارد است.